

TASVIRIY SAN’ATDA EKOLOGIYA MUAMMOLARINING AKS ETISHI VA ULARNING JAMIYAT ONGIGA TA’SIRI

Lutfullayeva Surayyo Nodirbek qizi
Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tasviriy san’atda ekologik muammolarning ifodalanish usullari, ularning badiiy talqini hamda inson ongiga ko‘rsatadigan ijtimoiy-psixologik ta’siri chuqur ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Ekologik inqirozlar, atrof-muhit muhofazasi, global iqlim o‘zgarishi kabi dolzarb masalalar san’at vositasida qanday ifodalanishi va ularning jamiyat tafakkuriga ta’sir mexanizmlari ochib beriladi. Shuningdek, tarixiy va zamonaviy rassomlar ijodi misolida ekologik muammolarni yoritishning badiiy vositalari, ramziy tasvirlar va kompozitsion yechimlar o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: tasviriy san’at, ekologiya, atrof-muhit, badiiy tafakkur, ekologik muammo, iqlim o‘zgarishi, san’at va jamiyat, estetik ong, vizual kommunikatsiya, ekologik madaniyat

Insoniyat taraqqiyoti davomida tabiat va inson o‘rtasidagi munosabatlar doimo markaziy o‘rinda bo‘lib kelgan. Ayniqsa, zamonaviy davrda global ekologik muammolar – iqlim o‘zgarishi, havo va suv ifloslanishi, biologik xilma-xillikning kamayishi kabi holatlar insoniyat oldida jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, tasviriy san’at nafaqat estetik zavq bag‘ishlovchi vosita, balki jamiyat ongini shakllantiruvchi, ijtimoiy muammolarni yorituvchi kuchli kommunikativ vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san’atda ekologik muammolarning aks etishi ko‘p asrlik tarixga ega. Qadimgi davrlarda rassomlar asosan tabiatni go‘zallik timsoli sifatida tasvirlagan bo‘lsalar, keyingi davrlarda insonning tabiatga ta’siri, uning salbiy oqibatlari ham badiiy ifodaga kira boshladi. Ayniqsa, sanoat inqilobidan keyin yuzaga kelgan ekologik muammolar san’atkorlarning e’tiborini tortib, ularning asarlarida tanqidiy ruh kuchaya bordi. Bu jarayon XX asrda yanada jadallashib, ekologik san’at (eco-art) deb ataluvchi yangi yo‘nalishning shakllanishiga olib keldi.

Ekologik san’atning asosiy vazifasi – inson va tabiat o‘rtasidagi muvozanat buzilayotganini ko‘rsatish, tomoshabinni o‘ylashga majbur qilish va ekologik ongni shakllantirishdir. Bu yo‘nalishda yaratilgan asarlar ko‘pincha ramziy obrazlar, kontrast ranglar, dramatik kompozitsiyalar orqali o‘z g‘oyasini ifodalaydi. Masalan, qurib borayotgan daraxtlar, ifloslangan suv havzalari, yo‘qolib borayotgan hayvonlar obrazlari orqali rassomlar ekologik muammolarning og‘irligini ko‘rsatadilar. Tasviriy san’atning kuchi shundaki, u

murakkab ilmiy tushunchalarni oddiy va ta'sirchan vizual obrazlar orqali ifoda etadi. Bu esa keng omma, jumladan, bolalar va yoshlar uchun ham ekologik muammolarni tushunishni osonlashtiradi. Shu jihatdan, tasviriy san'at ekologik ta'lim va tarbiyada muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Rassomlar tomonidan yaratilgan asarlar orqali insonlar tabiatga bo'lgan munosabatini qayta ko'rib chiqishga, o'z xatti-harakatlarini o'zgartirishga undaladi.

Zamonaviy tasviriy san'atda ekologik muammolarni yoritishning turli usullari mavjud. Ulardan biri – realizm asosida muammolarni bevosita tasvirlash bo'lsa, boshqasi – abstrakt va konseptual san'at orqali ramziy ifodalar yaratishdir. Masalan, plastik chiqindilar bilan yaratilgan installyatsiyalar insoniyatning ekologik mas'uliyatsizligini ko'rsatadi. Bu kabi asarlar tomoshabinda kuchli hissiy ta'sir uyg'otib, ularni ekologik muammolar haqida chuqur o'ylashga majbur qiladi. Shuningdek, landshaft janrida ham ekologik muammolar o'z aksini topmoqda. Avvallari tabiat go'zalligi tasvirlangan manzaralarda hozirda inson faoliyati natijasida buzilgan muhit, qurib borayotgan daryolar, ifloslangan osmon tasvirlanmoqda. Bu esa tomoshabinga estetik zavq bilan birga, ma'lum darajada tashvish hissini ham uyg'otadi. Aynan shu hissiy ta'sir orqali san'at inson ongiga chuqur kirib boradi.

Ekologik muammolarni tasvirlashda rang va kompozitsiyaning roli ham juda muhim. Masalan, qoramtir, xira ranglar ekologik halokatni, yorqin va tabiiy ranglar esa sog'lom muhitni ifodalaydi. Kompozitsiyada markaziy obraz sifatida tabiat unsurlarining zaif holatda tasvirlanishi insonning tabiatga nisbatan beparvoligini ko'rsatadi. Bu kabi badiiy vositalar orqali rassomlar o'z fikrini kuchli va ta'sirchan tarzda yetkazadi. Tasviriy san'atning jamiyat ongiga ta'siri ko'p qirrali jarayon bo'lib, u psixologik, estetik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq. Psixologik jihatdan, san'at asari insonda hissiy reaksiya uyg'otadi, bu esa uning fikrlash tarziga ta'sir qiladi. Estetik jihatdan, go'zallik va uyg'unlik orqali inson tabiatni qadrlashni o'rganadi. Ijtimoiy jihatdan esa, san'at orqali ilgari surilgan g'oyalar jamiyatda muhokama qilinib, ijtimoiy ongning shakllanishiga xizmat qiladi.

Ayniqsa, bugungi kunda ekologik muammolar global xarakter kasb etgan bir paytda, tasviriy san'atning roli yanada ortib bormoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali san'at asarlari keng tarqalib, millionlab insonlarga yetib bormoqda. Bu esa ekologik muammolar haqida global miqyosda xabardorlikni oshirishga xizmat qiladi. Rassomlar o'z asarlari orqali nafaqat muammolarni ko'rsatadi, balki ularning yechimiga ham e'tibor qaratadi. O'zbekiston tasviriy san'atida ham ekologik muammolarni yoritish tendensiyasi kuzatilmoqda. Ayniqsa, Aral dengizining qurishi, cho'llanish jarayoni, suv resurslarining kamayishi kabi muammolar rassomlar ijodida o'z aksini topmoqda. Bu asarlar

orqali milliy miqyosdagi ekologik muammolar xalq ongiga yetkazilmoqda va ularni hal etishga undovchi ruh shakllantirilmoqda.

Ekologik san'atning yana bir muhim jihat – u faqat muammolarni ko'rsatibgina qolmay, balki insonni tabiat bilan uyg'un yashashga undaydi. Bu g'oya ko'plab asarlarda tabiat va insonning bir butun tizim sifatida tasvirlanishi orqali ifodalanadi. Bunday yondashuv ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuni alohida ta'kidlash joizki, tasviriy san'at orqali ekologik muammolarni yoritish samaradorligi uning estetik va g'oyaviy uyg'unligiga bog'liq. Agar asar nafaqat muammoni ko'rsatsa, balki tomoshabinda estetik qiziqish uyg'otsa, uning ta'sir kuchi yanada ortadi. Shu sababli rassomlar o'z asarlarida badiiy mahorat va ijtimoiy mas'uliyatni uyg'unlashtirishga intiladilar.

Tasviriy san'at ekologik muammolarni yoritishda muhim ijtimoiy va estetik vosita hisoblanadi. U inson ongiga bevosita ta'sir ko'rsatib, ekologik muammolar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi va ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy davrda ekologik inqirozlar kuchayib borayotgan bir paytda, tasviriy san'atning bu boradagi roli yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, san'atkorlar, pedagoglar va jamiyatning barcha qatlamlari ekologik muammolarni hal etishda tasviriy san'at imkoniyatlaridan samarali foydalanishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ganiev, A., Ahmedov, D. S. U., Boltaboyev, A. K. U., & Turamov, M. R. U. (2026, February). Cognitive load theory and AI integration: Optimizing educational technology for enhanced learning outcomes. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3393, No. 1, p. 060053). AIP Publishing LLC.
2. Inamova, Zarnigor Zafar-qizi, and Shirinoy Tursunali-qizi Ismatullayeva. "DEVELOPING ENGINEERING DESIGN SKILLS IN STUDENTS." *Altum International Conference Platform*. No. 1. 2026.
3. Hasanboy o'g'li, B. A. Methods Of Using Modern Technologies Of Teaching In Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 960-963.
4. Boltaboyev, A. X. (2025). Umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilarini tasviriy san'atga o'rgatishning maqsadi va mazmuni. *Namangan Davlat Pedagogika Instituti: Ta'lim va Taraqqiyot ilmiy-uslubiy jurnali*, 6, 50-55.
5. Boltaboyev, A. X., & Xaydarova, M. K. (2026). Kompyuter dizayn orqali maktab o'quvchilarining estetik tafakkurini rivojlantirish. *Zamonaviy san'at va gumanitar fanlar bo'yicha Yevropa sharhi*, 2(1), 42-44.
6. Boltaboyev, A. X. (2026). *Academic Research in Modern Science. International Scientific-Online Conference*, 3 (8), 140–146.
7. Boltaboev, A. K., & Abdirasilov, S. F. (2023). METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS BY MAKING PENCIL DRAWINGS AND DRAFTS. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 57-60.

8. Boltaboyev, A. (2023, December). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHINING KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH SHART-SHAROITLARI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).
9. Babur, N., Muazzam, N., & Shahrizoda, A. (2024). THE UNIQUENESS OF WORKING WITH GEOMETRIC OBJECTS IN PENCIL DRAWING CLASSES. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(2), 62-66.
10. Бобур, А. Ў. Н. (2022). Тасвирий санъат асарларини яратишда композиция қонунларининг илмий асосларидан фойдаланиш. *Science and Education*, 3(2), 1087-1095.
11. O‘G‘Li, B. A. A. (2024). Talabalarning figurali kompozitsiya ishlashda naturadan qarab ishlashning ahamiyati. *Science and Education*, 5(12), 229-232.
12. O‘G‘Li, B. A. A., Lutfullayeva, S. N. Q., & Olimjonova, O. J. Q. (2024). Rangtasvirda kompozitsiya ishlashning qonun-qoidalari, uslublarini o‘rganishning nazariy va amaliy asoslari. *Science and Education*, 5(12), 214-218.
13. Nabiyeu, B. (2022). Natyurmort kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashda bosqichlar asosida ishlashning ahamiyati. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 334-338.
14. Oktyabrov, M. A. O. G. L., & Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Chizmachilik darslarida tutashmalarni formulaviy va vizualmnemonik yondashuv asosida o‘rgatish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 409-416.
15. Ro‘zimamatova, S. I. Q. (2026, March). MODERN COMPOSITIONAL AND COLOR SOLUTIONS IN CREATING STILL LIFE COMPOSITIONS IN WATERCOLOR. In *Altum International Conference Platform* (No. 2, pp. 4-9).
16. Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Innovative methods for revealing students’ individual abilities in painting classes. *Science and Education*, 7(3), 349-353.
17. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish bo‘yicha metodik tavsiyalar. *Scientific-theoretical journal of International education research*, 2(1), 42-46.
18. Sattarov, F. (2024). SCIENTIFIC-THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEARNING THE RULES OF COMPOSITION AND DEPICTION IN PAINTING. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(10), 379-382.
19. Sattarov, F. I. (2024). Techniques and Methods of Creating Fine Art Works. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 2(3), 269-271.
20. Sattarov, F. I., & Rahimjonova, N. B. Q. (2026, February). THE PROCESS OF WORKING ON COMPOSITION IN PAINTING LESSONS. In *Altum International Conference Platform* (No. 1, pp. 17-20).
21. Sattarov, F. I., & Usmanova, X. N. Q. (2026). Teaching the subject of composition in specialized art schools. *Science and Education*, 7(2), 386-389.
22. Sattarov, F. I., & Lutfullayeva, S. N. Q. (2026). The influence of interactive methods on the development of compositional thinking in painting lessons. *Science and Education*, 7(2), 356-360.
23. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG ‘ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.

24. Tadjibayev, A. B., & Abdurashidova, U. D. Q. (2026, January). THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF TEACHING TECHNICAL DRAWING AND GEOGRAPHY ON AN INTEGRATIVE BASIS. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 64-68).
25. Tokhtaeva, Z., Salomov, B., Tadjibaev, A., Urinov, S., Chulieva, G., & Tueva, E. (2025, September). Optical systems in UAVs for sustainable development of precision agriculture. In *Optical and Computational Technologies for Measurements and Industrial Applications (OptiComp 2025)* (Vol. 13803, pp. 82-90). SPIE.
26. Tadjibayev, A. (2025). YAGONA GRAFIKAVIY TEXNOLOGIYANI AMALIYOTGA JORIY ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 291-295.
27. Tadjibaev, A. B. (2014). The role of subject teachers in providing a unified graphics mode. *The Advanced Science. Open access journal.–United State*, (9-2014), 43-45.
28. ugli Dominjonov, K. F. (2026). THE HARMONY OF FOLK APPLIED ART AND CONTEMPORARY ART IN POTTERY WORKS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 32-35.
29. Faxriddin o‘g‘li, D. K. (2026). O‘ZBEKISTON KULOCHILIGIDA TARIXIY SHAXSLAR TALQININING BADIY TAHLILI. *SHOKH LIBRARY*, 1(1).
30. Dominjonov, K. F. U. (2026, January).
31. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Ulug‘Bek-O‘G‘Li, K. (2026). Kulolchilikda yangi materiallar va texnologiyalarning qo‘llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 87-92.
32. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Odilova, M. X. J. Q. (2026). Zamonaviy hayotimizda naqqoshlik milliylik omili. *Science and Education*, 7(2), 350-355.
33. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Axmatjonova, U. L. Q. (2026). An‘anaviy va zamonaviy kulolchilik texnologiyalarining taqqoslanishi va rivojlanish istiqbollari. *Science and Education*, 7(2), 79-86.
34. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Xamidullayeva, K. A. Q. (2026). Integratsion dars modeli samaradorligi: nazariy va empirik tahlil. *Science and Education*, 7(3), 403-407.
35. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Akbarova, M. B. Q. (2026). Kulolchilik asarlarida xalq amaliy san‘ati va zamonaviy san‘at uyg‘unligi. *Science and Education*, 7(3), 430-435.
36. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Saydullayeva, D. Q. C. Q. (2026). Kulolchilik buyumlari orqali O‘zbekistonning madaniy merosini ifodalash. *Science and Education*, 7(3), 436-440.
37. O‘G‘Likomoldinov, S. J., & Abdirasilov, S. F. (2023). ON THE INTEGRITY OF ILLUSTRATION IN PAINTING LESSONS AND ITS RELATIONSHIP WITH COMPOSITION ACTIVITY. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 168-171.